

СПАДЩИНА ДОСЛІДНИКА НАДПОРІЖЖЯ

Міллер М.О.

*Дніпрові таємниці. Збірник статей /**М.О.Міллер; упорядники Ю.І.Щур, О.В.Середа, А.М.Середін;
за ред. Ю.І.Щура.**Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2012, 80 с.*

Із ряду цікавих видань, котрі протягом останнього року з'явилися у наших сусідів-запоріжців, особливу увагу на себе звернув невеликий збірник статей М.О. Міллера, археолога і історика, учня академіків Д.І. Багалія та Д.І. Яворницького, на початку 30-х років минулого століття завідувача археологічного відділу Дніпропетровського крайового історико-археологічного музею (нині – ДНІМ ім. Д.І. Яворницького), заступника голови Дніпрельстанської археологічної експедиції. Збірник вийшов у серії «Повернута спадщина» (вип. 14), яку видає «Запорізький обласний центр охорони культурної спадщини». Власне, це є републікація маловідомих нашим країнам невеликих праць М.О. Міллера, зміст яких має безпосереднє відношення до історії дніпровського Надпоріжжя, тобто території вздовж Дніпра від Дніпропетровська до Запоріжжя.

Спочатку короткі відомості про автора. Михайло Олександрович Міллер, предок німецького переселенця в Росію, народився у 1883 р. в слободі Кам'яно-Міллеровській на Дону, де проживало багато українців, закінчив історичний факультет Московського університету і юридичний факультет Харківського університету. Після встановлення радянської влади учителював у Таганрозі та сл. Голодаївка в Ростовській області. Захоплювався археологією з дитинства. Очевидно, уникаючи арешту під час розгортання політичних репресій наприкінці 20-х – на поч. 30-х рр., М.О. Міллер у 1931 р. перебрався до Дніпропетровська і обійняв посаду завідувача відділом археології в місцевому історико-археологічному музеї, директором якого був Д.І. Яворницький. Зазначимо, що він добре володів літературною українською мовою, це засвідчують не тільки його сучасники, але й опубліковані в «Епістолярній спадщині академіка Д.І. Яворницького» листи М.О. Міллера за 1905-1933 рр. (всього 51 лист). Хоча могла бути й інша мотивація переїзду, адже Д.І. Яворницький ще у 1914 р. запрошував його на роботу до свого музею, але в силу ряду обставин, як це видно з листа М.О. Міллера від 5 квітня 1914 р., він змушений був відмовитися від пропозиції («Дуже жалкую, бо се єдиний раз за моє життя мені була спромога заступити на діло, яким я найбільше цікавлюся»). М.О. Міллер не раз приїжджав до Дніпропетровська. У 1929 р. він отримав чергове запрошення Д.І. Яворницького на роботу в музеї, але знову не міг покинути Таганрог, де тоді працював у музеї: «Це те, що мріялося мені, може, десятки літ. А з другого – обставини сучасного життя загальні, та й мої суб'єктивні такі, що про те, щоб кудись рушати – нічого й думать». Так він писав у жовтні 1929 р., а вже через три місяці (в третій декаді 1930 р.) він вирішив їхати до Дніпропетровська. В листах М.О. Міллера до

Д.І. Яворницького говориться про якийсь «паскудний наклеп» на нього, відвести який вдалося тільки наприкінці літа, тоді ж він поновлений був і на посаді наукового співробітника Таганрозького музею. До Дніпропетровська він перебрався тільки влітку 1931 р.

В історичному музеї М.О. Міллер працював три роки. Звільнитися з роботи Д.І. Яворницького спричинило переїзд М.О. Міллера до Ростова, де він був професором педагогічного інституту, за рік до війни захистив докторську дисертацію. В окупованому німцями Ростові-на-Дону був директором історико-археологічного музею, а влітку 1943 р. здійснював археологічні розкопки на Дніпрі. У тому ж році емігрував до Німеччини, жив у Геттінгені, а потім у Мюнхені, де з 1951 р. працював професором Українського Вільного Університету. Помер М.О. Міллер у 1968 р.

У рецензованому виданні, окрім двосторінкової біографічної довідки та дуже стислого (15 позицій) списку опублікованих праць вченого, вміщено 7 маловідомих не тільки широкому загалу читачів, а навіть вченим праць М.О. Міллера, написаних ним в еміграції. Тут же знаходимо рецензію Яр. Пастернака на книгу М.О. Міллера «Археологія в ССРСР», видану у 1954 р. в Мюнхені російською мовою, а також некролог, написаний П. Феденком після смерті М.О. Міллера. Одна з семи праць М.О. Міллера написана російською мовою (власне, це витяг із книги «Археологія в ССРСР», в якому йдеться про розкопки на території новобудов наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст.), всі інші – українською.

Найоб'ємнішою і найінформативнішою є праця вченого «Дніпрельстанівська археологічна експедиція Наркомосу України» (с. 40-67). Вона має підрозділи, які розкривають її зміст: «Надпоріжжя», «Дніпрельбуд», «Дніпрельстанівська археологічна експедиція Наркомосу України», «Склад експедиції», «Побудова експедиції», «Пропагандна праця», «Наслідки праць ДАЕНКУ» (найбільший розділ про виявлені при розкопках пам'ятки), «Досліди та відкриття в Надпоріжжі в післяекспедиційні часи», «Доля матеріалів ДАЕНКУ», «Публікації з окремих питань на підставі робіт ДАЕНКУ». Цінність даної праці М.О. Міллера, на відміну від інших вміщених в цьому ж збірнику републікацій його розвідок популярного характеру, полягає в тому, що в ній поєднано науковий аналіз діяльності Наркомосівської (Дніпрельстанівської) експедиції 1927-1932 рр. зі свідченнями учасника цієї експедиції, більше того – фактичного її керівника на місці розкопок.

У цьому невеликому збірнику знаходимо й інші важливі свідчення про археологічні знахідки на Огріні (Ігрени), біля Старого Кодака тощо.

Думаємо, укладачі збірника зробили добру послугу науковцям та краєзнавцям двох областей, які раніше входили до однієї губернії, а Запорозька Січ є спільною сторінкою їх історії. Оскільки видання адресоване переважно краєзнавцям, а не науковцям, не будемо чіплятися до археографічних елементів видання. А от жаль з приводу обмеженого тиражу видання висловимо.

Надійшла до редколегії 27.06.2013 р.